

2. Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра: Постанова Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-%D0%BF/page>.

3. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01 липня 2014 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.

4. Бризгалов І. В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. – 3-тє вид., стереотип. – К.: МАУП, 2003. – 48 с.

5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 2453-VI від 07 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529.

7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05 липня 2012 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013. – № 27. – Ст.282.

8. Про нотаріат: Закон України № 3425-XII від 02 вересня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

9. Юридична освіта в Україні та Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-zakon.com/node/68>.

УДК 342.813:316.3

ОСВІТА І НАУКА ЯК ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Шестак В. С.,

доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Донецького державного університету управління

Анотація: У статті на основі аналізу чинного законодавства та наукової літератури досліджено наскільки в умовах посилення загальноосвітніх процесів глобалізації та інформатизації, виникнення глобальних соціально-економічних, політичних, екологічних негараздів, які вже не є справою лише окремої людини, групи людей, суспільства, суспільство і держава здатні за допомогою освіти і науки, на підставі здійснення освітньої та наукової діяльності, протистояти цим негараздам.

Історичний процес розвитку людства свідчить, що саме освіта і наука, а також обумовлені ними освітня та наукова діяльності були тими умовами та факторами, які опосередковували і забезпечували прогрес суспільства та розвиток держави.

Ключові слова: держава, суспільство, право, глобалізація, функція, освіта, наука, діяльність.

Аннотация: В статье на основании анализа действующего законодательства и научной литературы исследовано, насколько в условиях усиления общемировых процессов глобализации и информатизации, возникновения глобальных социально-экономических, политических, экологических неурядиц, которые уже не являются делом лишь отдельного человека, группы людей, общество и государство способны с помощью образования и науки, на основании осуществления образовательной и научной деятельности, противостоят этим неурядицам.

Исторический процесс развития человечества свидетельствует, что именно образование и наука, а также обусловленные ими образовательная и научная деятельности были теми условиями и факторами, которые опосредствовали и обеспечивали прогресс общества и развитие государства.

Ключевые слова: государство, общество, право, глобализация, функция, образование, наука, деятельность.

Annotation: In this paper based on the analysis of current legislation and the scientific literature to examine how in an increasingly global processes of globalization and informatization, the emergence of global socio-economic, political, environmental troubles, which are no longer just a matter of individual, group of people, society and the state able with the help of education and science, based on the implementation of educational and scientific activities, to confront these disorders.

The historical process of human development shows that it is education and science, as well as due to their educational and research activities were the conditions and factors that indirectly and ensure social progress and development of the state.

Key words: state, society, law, globalization, function, education, science and business.

Актуальність теми дослідження, її наукова Сучасний стан розвитку людської цивілізації цілком можна визначити як такий, що характеризується посиленням загальноосвітніх процесів глобалізації та інформатизації, прискоренням розвитку науково-технічного прогресу за рахунок високих технологій, підвищенням ролі інтелектуальної праці, посиленням значення ефективного менеджменту в усіх сферах життя. Але така багатовекторність розвитку, охоплення ним практично всього людства та всієї території Землі мають і свої негативні наслідки. Насамперед, це стосується виникнення глобальних соціально-економічних, політичних, екологічних

негараздів, які вже не є справою лише окремої людини, групи людей, суспільства.

Актуальність теми дослідження, її наукова і практична направленість визначена тим, що в таких умовах здатність будь-якого суспільства та держави протистояти цим негараздам істотним чином залежать від рівня підготовленості їх соціальних ресурсів – окремої людини, соціальної групи, суспільства в цілому, а також від рівня, який визначає здатність суспільства та держави протистояти цим негараздам, причому не тільки протистояти, а і встояти та подолати ці негативні наслідки, забезпечити можливість продовження розвитку усіх сфер існування суспільства та галузей діяльності держави.

Мета цього дослідження – на основі аналізу наукової літератури та чинного законодавства визначити, наскільки спроможність протистояти сучасним викликам світу, який постійно змінюється, істотним чином залежить від рівня інтелектуального, морального, духовного та творчого розвитку окремої людини, соціальної групи, суспільства в цілому.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– визначити значимість освітнього та наукового секторів, а також їх належне забезпечення як одного з найактуальніших завдань сучасного етапу розвитку України;

– визначити, що соціально-економічний розвиток нашої країни, зміцнення її суверенітету і незалежності істотним чином залежать та в значній мірі забезпечуються завдяки освіті і науці, а також обумовлених ними освітній та науковій діяльності.

Теоретичну базу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Л.І. Антошкіної, Ю.А. Довженко, А.П. Кривак, Х.М. Олексика, В.О. Жукової, В.В. Олійник, Ю. Соколенко, О.М. Лошихіна, О.Р. Копієвської, А.О. Леонова, С.В. Барабанової, В.Е. Шудегова, В.П. Трошинського, Т.В. Мотренко, Г.В. Осовської, Т.М. Мілової, Л. Федулової, Л.В. Пшеничної, О.А. Задихайло, А.Т. Комзюка та інших.

Вивчення наукових доробок цих авторів дозволяє зробити висновок про те, що значимість освітнього та наукового секторів, спроможність протистояти сучасним викликам світу, здатність та підготовленість не можуть виникнути раптово, стати наслідком збігу якихось випадкових обставин. Тому, мабуть, ніхто не буде заперечувати той факт, що цей розвиток та обумовлені ним індивідуальні та колективні якості, а також здатності будь-якого суспільства і можливості держави, є результатом здійснення освітньої та наукової діяльності як процесу підготовки індивіда, навчання колективу, формування громадянського суспільства. Тобто якщо проаналізувати історичний процес розвитку людства, то саме освіта і наука, а також обумовлені ними освітня та наукова діяльності були тими умовами та факторами, які опосередковували і забезпечували прогрес суспільства та розвиток держави. Наприклад, відмічається, що істотна увага до освіти на українських землях, а разом із тим і нагальна потреба реформування шкільної системи, виникла з другої половини XIX ст., коли відбувся перехід Російської імперії на шлях капіталістичного розвитку, саме тоді цією галуззю почали опікуватись держава, земства і православне духовенство [1, с. 24]. Тому слід відмітити, що саме освіта і наука не тільки обумовлюють та лежать в основі здатності окремої людини, соціальної групи, суспільства та держави в цілому, протистояти будь-яким негативним наслідкам соціально-економічного, політичного, екологічного характеру, а й закладають та забезпечують базу для їх розвитку. У науковій літературі з цього приводу цілком справедливо відмічається, що в більшій мірі знання та інформація генеруються, накопичуються та поширюються через освітній і науковий сектори, це означає, що розуміння їх значимості, стану справ у них визначає комплексність та адекватність розвитку країни відповідно до сучасних вимог; суспільний

прогрес, а відповідно і місце та вагу країни у спільній народів Європи і світу, світовій економічній системі [2, с. 99-100]. З наведеними точками зору А.П. Кривак, Х.М.Олексика ми цілком згодні, бо вони яскраво демонструють роль і значення освіти і науки в процесі розвитку відповідних країн, а також забезпечення їх суверенітету і незалежності.

Саме тому слід зазначити, що розуміння значимості освітнього та наукового секторів, а також їх належне забезпечення стає одним з найактуальніших завдань сучасного етапу розвитку України, яке покладається на суспільство та державу, обумовлює необхідність опрацювання та запровадження в дію нової освітньої та наукової концепції розвитку нашої держави. Вказана потреба пов'язана не тільки з реалізацією проголошених в Основному законі права кожної особи на освіту, свободу наукової і технічної творчості (ст.ст. 53-54), вона також пов'язана із необхідністю подальшої розбудови нашої країни як дійсно суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. З цього приводу погодимось із думкою В.О. Жукової, що згідно концепції інформаційного суспільства, у постіндустріальну епоху економічний розвиток держав буде ґрунтуватися не на матеріальних активах, а насамперед на якості та кількості знань про процеси, які відбуватимуться у соціально-економічному середовищі, що обумовлює зростання значення освіти як вагомого чинника соціально-економічного розвитку країн на даному етапі [3].

Таким чином, є всі підстави підтвердити задалося би аксіоматичну тезу, але про яку чомусь часто забувають та не забезпечують належну її реалізацію, що соціально-економічний розвиток нашої країни, зміцнення її суверенітету і незалежності істотним чином залежать та в значній мірі забезпечуються завдяки освіті і науці, а також обумовлених ними освітній та науковій діяльності. До того ж саме завдяки цим засобам відбувається поширення та засвоєння культури.

Більш того, є всі підстави вважати, що освіта і наука самі є невід'ємною частиною культури, основними напрямками реалізації культурної функції держави. Цей висновок додатково знаходить своє підтвердження в низці положень Конституції України (ст.ст. 11-12), де заходи щодо консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України, задоволенню національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави, забезпечуються також завдяки діяльності освітніх та наукових закладів.

Окрім цього, є всі підстави вести мову про те, що за характером своєї реалізації та існування освіта істотно співвідноситься із культурою, особливо в характері та засобах реалізації. Власне культура як феномен та результат існування людини, в цілому людства, нами розуміється як система закладів, заходів та дій, яка втілює власне людський спосіб існування та забезпечує зміни якісних умов існування особистості, суспільства, людської цивілізації в цілому шляхом створення, відбору, вдосконалення,

збереження, поширення і засвоєння знань, умінь, цінностей (матеріальних та нематеріальних) та норм. У свою чергу, наведемо характеристику поняття «освіта», яке йому дає В.В. Олійник. Вказаний автор відмічає, що освіта за своєю сутністю є механізмом забезпечення існування людства, ознакою його соціально-духовного прогресу, формою передачі інформації з покоління в покоління, а тому освіту варто розглядати, з одного боку, як міжгалузеве утворення, а з другого – як елемент біосоціальної організації людства [4]. Наведена нами характеристика культури та приведена думка В.В. Олійника з приводу освіти, вважаємо, повній мірі стосується і науки, фактично характеризують однакові за своєю сутністю явища. Це дійсно так, адже освіта як частина культури не може не виконувати подібні до родового явища функції, а також не мати подібних до родового явища властивостей, де зв'язок культури та науки слід розкривати через зв'язок цілого та частини. Те, що освіта є складовою національної та світової культури відмічено і в працях інших науковців, на їх думку, це втілюється у визнання права на освіту та віднесення його до культурних прав особи, яке забезпечується організаційно-культурним механізмом сучасної держави в межах реалізації самостійної культурної її функції [5, с. 34], завдяки адміністративно-правовому механізму забезпечення культурної функції держави.

Наведений вище короткий аналіз значення та ролі освіти і науки, а також освітньої та наукової діяльності для особи, соціальних груп (корінних народів і національних меншин), суспільства та держави, обґрунтування характеру співвідношення цих явищ із культурою сприяв не тільки додатковому підтвердженню раніше отриманих висновків, а й певним чином заклав орієнтири для проведення подальшого дослідження.

Адже для того, щоб зрозуміти як саме слід забезпечити соціально-економічний розвиток нашої країни, її суверенітет і незалежність за їх допомогою, насамперед, слід з'ясувати: в якому стані зараз знаходяться ці складові культури; як держава виконує свою культурну функцію щодо забезпечення освіти і науки в Україні; які аспекти освіти і науки в найбільшому ступені потребують свого забезпечення та вдосконалення.

У контексті наведеного відмітимо, що визнання важливості та значення освіти і науки у забезпеченні процесу розвитку нашої країни не є виключно питанням та справою науковців, практиків і громадськості, воно також знайшло своє закріплення на державному рівні. Так, окрім відмічених вище положень Конституції України (ст.ст. 11-12, 53-54), це визнання отримало своє втілення у формі визначення напрямів подальшого розвитку цих складових культури, що знайшло своє закріплення в ст. 10 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-VI. Зокрема ця стаття передбачає, що основними засадами внутрішньої політики в гуманітарній сфері є: створення належних умов для нарощення освітнього потенціалу України; удосконалення системи освіти, забезпечення якісної освіти, підвищення престижності праці педагогічних та науково-педагогічних працівників, підтримка

обдарованої молоді; підвищення ролі вищої освіти і науки як основ становлення в Україні ефективної «економіки знань»; реформування та розвиток вітчизняної системи вищої освіти і науки, забезпечення їх інтеграції в європейський та світовий освітній і науковий простір [6]. У науковій літературі ці аспекти визнаються як актуальні напрями розвитку освіти в науці [7, с. 8-10].

Вважаємо, що саме ці положення (освітній та науковий потенціал України, у тому числі в аспекті їх кадрового забезпечення, власне система (структура) освіти і науки, а також роль в економіці країни та основні напрями їх розвитку і є критеріями для аналізу сучасного стану освіти і науки в Україні. На наш погляд, саме такий підхід забезпечить комплексність, системність та актуальність аналізу та отриманих висновків. Це, як ми вважаємо, можна пояснити тим, що, по-перше, вказані положення характеризують різні сторони досліджуваних явищ, чим забезпечується комплексність, по-друге, вони визначають основні складові освіти та науки (базу, кадрове, науково-методологічне та матеріально-технічне забезпечення тощо), чим забезпечується системність, по-третє, саме ці положення є основою для визначення перспективних напрямів розвитку освіти та науки в Україні, що сприяє своєчасності аналізу та актуальності отриманих результатів.

Що стосується освітнього та наукового потенціалу, то, як ми вважаємо, саме він лежить в основі можливості існування освіти і науки в Україні, забезпечує їх здатність до певного розвитку. Розглядаючи це поняття, відмітимо, що його доцільно пов'язувати саме із людським фактором, тими особами, які здійснюють освітню та наукову діяльність, тобто становлять соціальні (людські) ресурси цих складових культури. Принаймні, у фаховій літературі при використанні такого поняття як «потенціал», наприклад, Національної академії державного управління при Президенті України, йдеться саме про науково-педагогічних і наукових її працівників, адже, як слушно відмічає В.П. Троцинський, модернізація державного управління вимагає залучення потужного інтелектуального потенціалу [8], носієм якого і виступають вказані працівники. Така точка зору щодо поняття «потенціал», особливо, в частині щодо сфери освіти та науки, знаходить свою підтримку. Так, відмічається, що головним ресурсом України на шляху її виходу на рівень передових країн світу є не промислові гіганти, не земля, а людський фактор, освіта, наука і висококваліфіковані кадри, що вимагає розробки сучасної концепції підготовки таких кадрів [9]. Зокрема відмічено, що за розрахунками Всесвітнього банку у складі національного багатства США основні виробничі фонди (будівлі, споруди, машини та устаткування) складають лише 1 %, природні ресурси – 5%, а людський капітал – 76% [9]. Цей примір вартий наслідування.

Тому ще раз відмітимо, що розвиток економіки нашої країни, в основі якого, як ми показали вище, повинні знаходитися ефективні та якісні освіта і наука, істотним чином залежатиме саме від соціальних ресурсів, трудового потенціалу цієї галузі. Така позиція обумовлена тим, що розвиток економіки будь-якої держави визначається наявними людськими

ресурсами, їх якісним складом, віком, рівнем освіти, професіоналізмом та здатністю і готовністю до ефективної праці. При цьому уточнюється, що більш доцільно використовувати термін «трудовий потенціал», який ширше, ніж термін «трудові ресурси», і включає сукупність працездатного населення з урахуванням стану його розвитку та відповідних якостей [10, с. 13, 47].

На наш погляд, при дослідженні питання трудового потенціалу освіти і науки в Україні слід виділяти декілька аспектів його існування. Так, оскільки він залежить власне від людини, здатність до праці та інтелект якої, як правило, спочатку з'являються, потім розвиваються, а в решті решт зменшуються, то виділення цих аспектів здійснимо із урахуванням динаміки трудових ресурсів (виникнення, розвиток та їх перспектива).

Як показує проведений нами системний аналіз статистичних даних [11], які характеризують демографічну ситуацію в Україні, а також кадри освітньої і наукової галузей, то можна дійти наступних висновків:

1) Загальна кількість населення України, яке є основним джерелом людських ресурсів і складає трудовий потенціал, у нашій країні поступово зменшується [12], що одночасно пов'язано із процесом старіння населення [13], а тому перед державою постає проблема не тільки наповнення закладів освіти та науки відповідною кількістю учнів [14], студентів та аспірантів [15], а також постає проблема залучення нових кадрів на зміну тим, хто вже припинить свою трудову діяльність. У цьому контексті Г.Е. Гронтовська, Д.О. Красновський вказують, що аналіз сучасної демографічної ситуації в Україні показує, що у перспективі країна немає джерела екстенсивного економічного зростання яким виступає зростання населення, а тому політика держави повинна бути спрямована на залучення інших джерел, насамперед – інноваційних технологій, у такій ситуації у більшості країн увага приділяється не лише кількісним, а в першу чергу – якісним аспектам зростання [16]. Залежність між характером (збільшення або скорочення) трудових ресурсів та характером типу розвитку економіки (інтенсивний чи екстенсивний) відмічена і іншими науковцями [17, с. 47]. Однак, пріоритету забезпечення якісного аспекту зростання потенціалу освіти та науки, посиленню його інноваційного характеру, перешкоджає наступна проблема, адже збільшення рівня народжуваності позначиться на чисельності трудових ресурсів тільки через певний час [18].

2) При збільшенні за останні десять років кількості студентів у вищих навчальних закладах та кількості аспірантів [19] можна констатувати, що не відбувається істотного посилення якісного складу освітнього та наукового секторів економіки, як відмічають фахівці, це вказує на те, що вагомий науковий потенціал вузівських кадрів, на жаль, не впливає на ефективність підвищення рівня наукоємності виробництва реального сектора економіки [20, с. 16], тобто не відбувається процесу зміцнення трудового потенціалу освіти та науки України. В цьому контексті Т.М. Мілова відмічає, що найбільш проблемними є питання системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та наукова

діяльність у системі вищої школи [21, с. 14]. Така ситуація має вкрай негативні наслідки, адже як відмічено в літературі, недостатні інвестиції у людський капітал є причиною відставання бідних країн від багатих [22, с. 11]. Проблеми із інвестиціями, фінансуванням освіти і науки дійсно мають самі негативні наслідки. Зокрема, акцентовано увагу на тому, що обмежене фінансування спричинило погіршення матеріально-технічної бази навчальних закладів та їх соціальної інфраструктури, зниження престижу педагогічної і наукової праці, відтоку творчої молоді до інших сфер та за межі держави, старіння викладацьких і науково-педагогічних кадрів [23, с. 1]. Питання недостатнього фінансування породжують ще і іншу проблему.

3) Можна констатувати, що ті соціально-економічні та демографічні процеси, що відбувалися останні два десятиліття в Україні, призвели до падіння привабливості роботи у сфері освіти і науки, про що певним чином свідчать статистичні дані [24], наслідком цього є істотна незмінність корпусу вчителів загальноосвітніх шкіл та фактично трьохкратне зменшення кількості науковців. З цього приводу відмічається, що сучасний стан кадрового забезпечення освітніх та наукових закладів не сприяє розвитку людського потенціалу характеризується такими проблемами: погіршенням вікової його структури (70% докторів наук мають вік більше 56 років); низькою мотивацією молоді до освітньої та наукової діяльності; відтоком із наукової сфери діяльності найбільш талановитих та перспективних працівників; недостатнім володінням багатьма науковими працівниками сучасними методами наукових досліджень; майже критичним станом матеріально-технічної бази; міграції вчених у віці від 23 до 30 років як в інші країни [25, с. 1].

4) Як можна зробити висновок із статистичних даних, які характеризують кількість взагалі науковців (вона зменшується), аспірантів (постійна динаміка зростання) та загальну кількість осіб, що мають наукові ступені (динаміка зростання відмічається останні роки) [26], то можна зробити висновок, про відсутність взаємозв'язку між діяльністю освітніх та наукових закладів, незабезпеченість єдності між освітою та наукою. Це тому, що фактично освітні заклади готують науковців, які не забезпечують віддачу для освіти у вигляді нових знань, у свою чергу, науковці окрім отримання освіти більше нічого не пов'язує із освітніми закладами. З цього приводу звернуто увагу, що в міжнародних порівняннях питома вага дослідників сектору вищої освіти в загальній кількості наукових працівників на початку XXI ст. в Росії складала 14-15%, у Великобританії – 30%, 26-27% в Німеччині та Японії, 35% у Франції і 22-21% у Китаї, однак в Україні ця частка постійно зменшується, зокрема, у 2006 році складала 8,4%, а у 2007-2008 – 8,6% [27, с. 16]. Тому можна зробити висновок, що освіта в Україні не стає основою науки, а вітчизняна наука не включена у освітню діяльність. У контексті наведеного погодимося із точкою зору Т.М. Боголіб, що вища освіта може бути ефективною лише за умови її інтеграції та взаємодії з наукою, бо розвиток сучасного суспільства неможливо розглядати окремо від розвитку науки як рушійної сили прогресу [28, с. 9]. Однак, як зауважує Л.

Федулова, на місцях відсутнє бажання впроваджувати освітню технологію і методику з позиції сучасної науки. Однією з причин такого стану, на її думку, є те, що, на жаль, лише теоретично і лише в наукових колах України визнається факт необхідності зближення процесів добування знань, технологічного прогресу та впровадження новацій [29, с. 16].

На підставі наведеного щодо освітнього та наукового потенціалу України ми можемо вказати, що ситуація є вкрай невтішною, а її виправлення вимагає вжиття негайних заходів. І певним підтвердженням наших невтішних висновків щодо сучасного людського потенціалу, у тому числі освіти і науки в Україні, є ті зусилля держави, які вона почала вживати останнім часом з приводу реалізації державної кадрової політики та формування кадрового резерву нації [30].

В аспекті забезпечення зміцнення трудового потенціалу освіти і науки в Україні, як ми вважаємо, необхідно вжити низку відповідних організаційно-правових та соціально-економічних заходів. Вважаємо, що їх реалізації сприятиме комплексному та системному вирішенню проблем у сфері розвитку людського потенціалу освіти і науки сприятиме послідовному прогресу цих складових культури. В цьому контексті погодимося із точкою зору, що перспективи світової економіки в XXI ст. визначаються переходом країн до постіндустріальної стадії розвитку продуктивних сил, в якій переважають сфера послуг, наука, освіта тощо, де на перший план висувається спосіб виробництва і передачі знань і, власне, сама людина – її інтелектуальний потенціал [31]. А тому не можна не підтримати слова В.В. Олійника, який відзначає, що: «Україна може відбутися як велика держава лише ... за умов підвищення ефективності функціонування управлінського корпусу галузей виробництва країни, Природно, що при цьому провідну роль має відігравати загальна й спеціальна освітня підготовка ...» [32].

ЛІТЕРАТУРА

1. Довженко Ю. А. Стан освіти на півдні України в другій половині XIX – початку XX / Ю. А. Довженко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 1. – С. 24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/ppmb/texts/2007-01/07djarbc.pdf
2. Кривак А.П. Роль освітнього сектору в забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації / А.П. Кривак // Економічний простір. – 200. – №31. – С. 99-100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/200_31/Zmist/PDF.pdf; Олексик Х. Формування єдиного освітнього і наукового простору: природа та проблеми його суперечностей / Х. Олексик // Геополітика України: історія і сучасність. – 2010. – Вип. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/2010_2/PDF/Oleksyk.pdf
3. Жукова В.О. Вища освіта як чинник розвитку національної економіки / В.О. Жукова // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. – 2009. – № 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/npkntu_e/2009_15/stat_0/41.pdf

4. Олійник В.В. Деякі концептуальні ідеї методології управління освітою / В.В. Олійник // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – Вип. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tmuo/2010_4/10olimen.pdf
5. Соколенко Ю. Гарантії культурних прав і свобод громадян України / Ю. Соколенко // Право України. – 2004. – № 2. – С. 34.; Лошихін О. М. Вчення про механізм реалізації функцій держави-історія становлення та сучасні підходи / О. М. Лошихін // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 38. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2007. – С. 47-48.; Копієвська О.Р. Роль і значення культурної функції держави на сучасному етапі цивілізаційного розвитку / О.Р. Копієвська // Правова держава. – Вип.17. – С. 63; Барабанова С. В. Государственное регулирование высшего образования как социокультурная функция государства / С. В. Барабанова // Современное образование. – 2004. – № 3. – С. 80.
6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.
7. Шудегов В. Е. Проблемы законодательного обеспечения научно-технической и инновационной деятельности в Российской Федерации / В. Е. Шудегов // Право и образование. – 2004. – №3. – С. 8-10.
8. Трошинський В.П. Наука «державне управління» – інструмент підготовки управлінців нової формації / В.П. Трошинський // Кримський юридичний вісник. –2010. – Вип. 3 (10). – Ч. II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Kyuv/2010_3_2/20.pdf
9. Олексик Х. Формування єдиного освітнього і наукового простору: природа та проблеми його суперечностей / Х. Олексик // Геополітика України: історія і сучасність. – 2010. – Вип. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/2010_2/PDF/Oleksyk.pdf; Мотренко Т. В. Розвиток людського потенціалу як ключовий фактор конкурентоспроможності України / Т. В. Мотренко // Геополітика України: історія і сучасність. – 2010. – Вип. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Kyuv/2010_3_2/01.pdf; Федулова Л. Кадрове забезпечення сфери науки і технологій – стратегічне завдання економічної політики України в постризивний період / Федулова Л. // Економіст. – 2010. – № 2. – С. 20.
10. Осовська Г.В., Крушельницька О.В. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник. – Житомир: ЖГП, 2000. – С. 13, 47.
11. Динаміка народжуваності та смертності в Україні (1 0-200 роки): Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html; Населення: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html; Загальноосвітні навчальні заклади : Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/znz_u.html; Вищі навчальні заклади : Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html; Наукові кадри та кількість організацій: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

12. Динаміка народжуваності та смертності в Україні (10-200 роки): Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html; Населення: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.

13. Населення: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html

14. Загальноосвітні навчальні заклади : Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/znz_u.html

15. Вищі навчальні заклади : Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html; Наукові кадри та кількість організацій: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

16. Гронтковська Г. Е. Демографічна криза в Україні та її вплив на перспективи довгострокового економічного зростання / Г. Е. Гронтковська, Д. О. Красновський // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування : Секція економіка. – Вип. 2 (46). – С. 48.

17. Осовська Г.В., Крушельницька О.В. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник. – Житомир: ЖГП, 2000. – С. 47.

18. Осовська Г.В., Крушельницька О.В. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник. – Житомир: ЖГП, 2000. – С. 46.

19. Вищі навчальні заклади: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html

20. Федулова Л. Кадрове забезпечення сфери науки і технологій – стратегічне завдання економічної політики України в постризовий період / Федулова Л. // Економіст. – 2010. – № 2. – С. 16.

21. Мілова Т.М. Конституційне право людини і громадянина на свободу наукової творчості в Україні і: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 12.00.02 / Т.М. Мілова; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2008. – С. 14.

22. Антошкіна Л.І. Науково-методичні основи державного регулювання вищої освіти: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.02.03 / Л.І. Антошкіна; Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки України. – К., 2006. – С. 11.

23. Пшенична Л.В. Державне сприяння адаптації системи вищої освіти в Україні до вимог Болонського процесу: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Л.В. Пшенична; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 200 – С. 1.

24. Загальноосвітні навчальні заклади : Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/

[znz_u.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html); Вищі навчальні заклади: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html; Наукові кадри та кількість організацій: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html.

25. Мотренко Т. В. Розвиток людського потенціалу як ключовий фактор конкурентоспроможності України / Т. В. Мотренко // Геополітика України: історія і сучасність. – 2010. – Вип. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Kyuv/2010_3_2/01.pdf f.; Барабанова С. В. Государственное регулирование высшего образования как социокультурная функция государства / С. В. Барабанова // Современное образование. – 2004. – № 3. – С. 76; Шудегов В. Е. Проблемы законодательного обеспечения научнотехнической и инновационной деятельности в Российской Федерации / В. Е. Шудегов // Право и образование. – 2004. – №3. – С. 8.; Мілова Т.М. Конституційне право людини і громадянина на свободу наукової творчості в Україні і: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 12.00.02 / Т.М. Мілова; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2008. – 9-10 с.

26. Вищі навчальні заклади: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html; Наукові кадри та кількість організацій: Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

27. Федулова Л. Кадрове забезпечення сфери науки і технологій – стратегічне завдання економічної політики України в постризовий період / Федулова Л. // Економіст. – 2010. – № 2. – С. 16.

28. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в Україні: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.04.01 / Т.М. Боголіб; Н.-д. фінанс. ін-т при М-ві фінансів України. – К., 2006. – С. 9.

29. Федулова Л. Кадрове забезпечення сфери науки і технологій – стратегічне завдання економічної політики України в постризовий період / Л. Федулова // Економіст. – 2010. – № 2. – С. 16.

30. Про робочу групу з підготовки пропозицій щодо утворення та формування Президентського кадрового резерву «Нова еліта нації»: Розпорядження Президента України від 0 .07.2010 № 1017/2010-рп // Офіційний вісник Президента України. – 2010. – № 22. – Ст. 754.; Про першочергові заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної кадрової політики : Указ Президента України від 12.08.2010 № 806/2010// Офіційний вісник Президента України. – 2010. – № 19. – Ст. 787.

31. Мотренко Т. В. Розвиток людського потенціалу як ключовий фактор конкурентоспроможності України / Т. В. Мотренко // Геополітика України: історія і сучасність. – 2010. – Вип. 2 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Kyuv/2010_3_2/01.pdf f

32. Олійник В.В. Деякі концептуальні ідеї методології управління освітою / В.В. Олійник // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – Вип. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_4/10olimen.pdf